

СТАН ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

ПАШКЕВИЧ М. С.

кандидат економічних наук

Дніпропетровськ

Обґрунтування економічної політики та механізмів регіонального розвитку, спрямованих на прискорення соціально-економічного розвитку територій та подолання міжтериторіального дисбалансу є нагальною проблемою економіки України. Вирішення цієї проблеми пов'язане з важливими науково-практичними завданнями розробки теоретико-методологічних засад стимулювання інноваційної активності регіонів, що дозволить прискорити євроінтеграційні процеси у нашій державі та підвищити її інвестиційну привабливість. У свою чергу, активізація інноваційного регіонального розвитку не можлива без рекомендацій, розроблених на основі дослідження стану фінансування наукової та інноваційної сфери у регіонах.

До аналізу існуючого наукового доробку за обраною тематикою дослідження слід підходити на міждисциплінарній основі. Так, фундаментальні принципи розвитку, як економічної категорії, закладено у працях таких вчених, як С. Кузнець, І. Ізард, Р. Солоу, М. Туган-Барановський, Дж. Форрестер, Й. Шумпетер. Вони виявляли причини та рушійні сили процесів економічного зростання територій. Питання регулювання регіонального розвитку на основі загальнодержавних механізмів висвітлювали у своїх працях вітчизняні вчені М. Барановський, З. Варналій, В. Гець, З. Герасимчук, Б. Данилишин, В. Дорофійенко, А. Кузьменко, М. Чумаченко, А. Шевчук та інші.

Теоретичні та методичні аспекти стимулювання інноваційної діяльності розроблялися Соловійовим В. П., Федуловою Л. І. Методологічні підходи до просторового розвитку інноваційної діяльності таких його параметричних характеристик, як багато вимірність та поліструктурність, обґрунтовано Онищенком В. О. у [1, с. 4]. Питання державного фінансування розвитку регіонів України досліджувалися такими вченими, як В. Андру-

щенко, О. Василик, І. Луніна, С. Колодій, В. Хлівний [2, с. 2]. Інноваційну діяльність регіонів у контексті інтеграційних процесів України до світового господарства досліджено у [3].

Поряд зі значною наявною науковою базою за досліджуваною темою, на нашу думку, є деякі питання, розробка яких має практичну цінність для вдосконалення процесу регулювання регіонального розвитку. Зокрема, доцільно обґрунтувати методичний підхід і на його основі здійснити аналіз стану фінансування інноваційного розвитку регіонів України за дещо іншими показниками, ніж ті, які сьогодні пропонуються у якості інформаційної бази органами статистики. Ці показники повинні відображати економічну ефективність, замість стану, інноваційної діяльності у регіонах.

Таким чином, метою досліджень, результати яких викладено у даній роботі, є вдосконалення теоретико-методологічних основ регулювання інноваційного розвитку регіонів України на основі врахування показників його фінансового забезпечення.

Під час інформаційного забезпечення процесу розробки організаційно-економічних механізмів регулювання інноваційного розвитку регіонів до уваги приймаються ті показники, які характеризують інноваційну та наукову діяльність у регіонах статично. Наприклад, враховується кількість вчених, що мають науковий ступінь, частка інноваційно активних підприємств тощо.

На наш погляд, такий підхід є недостатньо коректним з точки зору прийняття рішень щодо фінансового забезпечення науково-інноваційної діяльності. Тобто названі показники та інші подібні до них не дозволяють оцінити регіональний інноваційний розвиток на економічних засадах, щоб з'ясувати необхідні обсяги та пріоритетні напрями вкладення коштів, оптимізувати структуру джерел фінансування тощо. Особливо гостро це питання постає тоді, коли на інноваційний регіональний розвиток витрачаються державні кошти. Однак їх ефективність не оцінюється.

У табл. 1 представлено відносні показники, які, на нашу думку, можуть слугувати інформаційною основою

для аналізу стану фінансового забезпечення наукової та інноваційної діяльності у середньому по регіонах України. Ці показники відображають ефективність витрачених державних і власних коштів на дослідну діяльність наукових установ та інноваційну діяльність підприємств регіонів, обсяги витрачених коштів на науково-інноваційну діяльність у розрахунку на 1 працівника дослідних установ та підприємств, що опосередковано характеризує продуктивність праці у інноваційному секторі.

та дослідників, ніж на підприємствах. Середній річний обсяг реалізованої інноваційної продукції у розрахунку на 1 інноватора, зайнятого на підприємствах регіонів, на 552% перевищує середній річний обсяг виконаних наукових робіт у розрахунку на 1 дослідника, що працює у наукових установах. Середній річний обсяг сукупних витрат на інноваційну діяльність підприємств регіонів у розрахунку на 1 інноватора на 136% більший за аналогічний показник по регіональних наукових установах.

Таблиця 1

Показники ефективності фінансування регіонального інноваційного розвитку в середньому по регіонах України

№ з/п	Показник	Рік				
		2007	2008	2009	2010	2011
1	Бюджетні кошти за даними органів статистики на 1 працівника наукових установ, тис. грн / рік	18,09	26,11	23,15	26,25	28,64
2	Надходження від продажу нематеріальних активів у Держбюджет України, тис. грн	0,523	0,045	103,3	0	170,1
3	Збори за послуги, пов'язані з охороною прав на інтелектуальну власність, у Держбюджет України до обсягів фінансування наукових досліджень з Держбюджету за функціональною класифікацією видатків, грн / грн	0,0044	0,0024	0,0021	0,0017	0,001
4	Збори за послуги, пов'язані з охороною прав на інтелектуальну власність, у Державний бюджет України до обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт, грн / грн	0,0012	0,0007	0,0006	0,0004	0,0002
5	Відношення обсягів реалізованої інноваційної продукції до обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт, разів	7,17	6,33	5,9	4,1	4,1
6	Відношення чисельності працівників наукових установ до науковців, зайнятих інноваційною діяльністю на підприємствах, разів	1,6	1,59	1,58	1,57	1,58
7	Відношення витрат на інноваційну діяльність підприємств до витрат на виконання наукових робіт за даними органів статистики, разів	1,76	1,49	1,01	0,89	1,49
8	Фінансування наукових досліджень з Державного бюджету за функціональною класифікацією видатків до фінансування інноваційної діяльності підприємств з Держбюджету за аналогічною класифікацією, разів	12,8	7,96	16,09	26,45	18,37
9	Фінансування наукових досліджень з Державного бюджету за функціональною класифікацією видатків до фінансування інноваційної діяльності підприємств власними коштами, %	23,18	36,95	39,54	48,2	36,14
10	Фінансування наукових досліджень з Державного бюджету за економічною класифікацією видатків до загальних витрат на інноваційну діяльність підприємств, разів	1,47	1,83	2,96	3,48	2,38
11	Перевищення ефективності інноваційної діяльності підприємств над ефективністю виконання наукових та науково-дослідних робіт, разів	1,22	1,41	1,51	1,17	0,78

Авторська розробка на основі даних [4, 5].

Так, на основі первинних статистичних даних, наведених у [4, 5], було визначено, що середня ефективність інноваційної діяльності підприємств регіонів з 2007 по 2011 роки становить 4,36 грн/грн, а середня ефективність виконаних наукових та науково-технічних робіт регіональними науковими установами складає 1,03 грн/грн.

При цьому в середньому сукупні витрати на інноваційну діяльність підприємств перевищують загальні витрати на проведення наукових робіт лише на 33%. У наукових установах зайнято на 58% більше науковців

Наведені статистичні дані дозволяють зробити висновки про те, що механізм фінансового забезпечення інноваційної діяльності у регіонах, як один з механізмів регулювання регіонального розвитку інноваційного типу, повинен враховувати диспропорції у ефективності цієї діяльності у корпоративному та науковому секторах.

Про наявність дисбалансу у функціонуванні наукового та інноваційного секторів регіонального розвитку в Україні свідчить динаміка структури джерел фінансування наукових досліджень академічних установ

та інноваційної діяльності підприємств (рис. 1). Якщо в середньому з 2007 по 2011 роки частка бюджетних коштів у фінансуванні інноваційної діяльності підприємств складає 1,04% та має тенденцію до скорочення, то у фінансуванні досліджень наукових установ - 40,24% з тенденцією до зростання. Підприємства фінансують процеси виробництва і реалізації інновацій здебільшого за рахунок власних та залучених коштів, обсяги яких становлять відповідно 62% та 25% у загальному фінансовому забезпеченні процесу впровадження новітніх технологій, виробництва та реалізації інновацій.

за аналогічний період вкладень власних коштів підприємств у інноваційну діяльність у 1,5 разів, вище вказані зрушення свідчать про позитивний регіональний розвиток на основі стимулювання інноваційної активності, певну економічну стабільність, в умовах якої можливо управляти внутрішніми та зовнішніми ризиками інноваційної діяльності підприємств.

Поряд зі збільшенням вітчизняних капіталовкладень у розробку та реалізацію інноваційної продукції, частка іноземних інвестицій у 2011 р. у загальному фінансуванні цих процесів становила 2% до рівня 2010 р.,

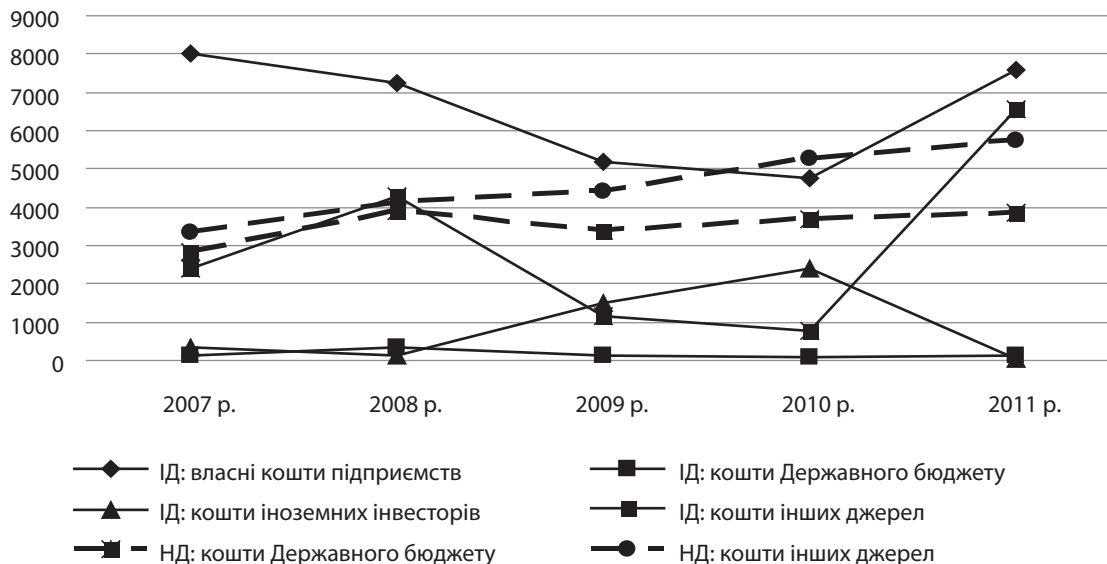

Рис. 1. Структура фінансування інноваційної діяльності підприємств (ІД) та дослідної діяльності наукових установ (НД) по регіонах України, млн грн

Обсяги фінансування наукових досліджень з Держбюджету за функціональною класифікацією видатків в середньому у 16,4 раза щорічно перевищували обсяги фінансування з Держбюджету інноваційної діяльності підприємств з 2007 по 2011 р.р. Натомість, обсяги фінансових ресурсів, що спрямовувалися на наукові дослідження з Держбюджету за функціональною класифікацією, у середньому склали щорічно 36,8% від обсягів власних коштів підприємств, що спрямовувалися на інноваційну діяльність у регіонах.

Показовим з точки зору оцінки пріоритетів державної регіональної політики інноваційного розвитку, які проявляються у розподілі бюджетних коштів, є такий індикатор У середньому щорічно з 2007 по 2011 рр. на 1 інноватора підприємств регіонів виділялося 1835 грн бюджетних коштів, у той час, коли на 1 працівника наукових установ – 16089 грн.

Звідси особливої актуальності набуває принцип оптимального розподілу бюджетних коштів для цілей інноваційного розвитку регіонів, що є важливою складовою регіональної економічної політики в контексті сталого розвитку.

Про зростаючу залежність інноваційної діяльності підприємств регіонів від кредитних ресурсів банків, венчурних і корпоративних кредиторів, грантодавців свідчить різке зростання обсягів коштів з інших джерел у 8,4 раза в 2011 р. порівняно з 2010 р. На тлі зростання

а до рівня 2007 р. – 17%, що свідчить про низьку інвестиційну привабливість інноваційного сектору регіональної економіки для іноземних стейкхолдерів та скорочення обсягів цього джерела фінансування для вітчизняних підприємств.

З одного боку, така ситуація сприяє уникненню ризиків, пов'язаних з відтоком прав на вітчизняні об'єкти інтелектуальної власності у іноземні країни, стимулюванню внутрішніх інвесторів вкладати кошти, а виробників займатися інноваційною діяльністю. Але з іншого боку, економіка регіонів України ще не набула достатнього рівня розвитку, щоб забезпечити виробництво інноваційної продукції, конкурентоспроможної на європейському або світовому ринках, без значних фінансових ресурсів та персональної зацікавленості іноземних інвесторів. Саме тому економічна політика регіонального розвитку поряд з внутрішньою збалансованістю у фінансуванні наукових досліджень та виробництва інновацій повинна забезпечувати формування сприятливого регіонального інвестиційного клімату.

Основою регіонального сталого розвитку є ефективність функціонування регіональної економіки, тобто здійснення продуктивних витрат, у т. ч. за рахунок державних коштів, та отримання максимального прибутку на кожен вкладений грошову одиницю.

Аналіз ефективності інноваційного розвитку регіонів України доповнює оцінка доходності тих наукових

досліджень, для реалізації яких державою було понесено витрати. Це можна здійснити на основі зіставлення обсягів доходів, отриманих державою від продажу нематеріальних активів, та обсягів витрат, понесених на проведення наукових досліджень. З 2007 р. по 2011 р. надходження від продажу нематеріальних активів у Державний бюджет склали 274 тис. грн, тоді як витрати з Державного бюджету – 11,627 млрд грн (див. табл. 1). Збори за послуги, пов'язані з охороною прав на інтелектуальну власність по відношенню до фінансування наукових досліджень державними коштами, у середньому становлять 0,002 грн/грн, а по відношенню до усіх обсягів виконаних наукових робіт – 0,0006 грн/грн. На основі наведених даних можна констатувати низьку активність представників наукових установ у створенні об'єктів інтелектуальної власності, патентуванні винаходів, а також відсутність дієвих механізмів комерціалізації наукових розробок. Унаслідок цього державні кошти на інноваційний розвиток регіонів України витрачаються недостатньо ефективно, не приносячи бажаного прибутку. Натомість, інноваційна діяльність підприємств демонструє високий рівень рентабельності. Це доводить необхідність удосконалення механізмів регулювання регіонального розвитку інноваційного типу з урахуванням різного рівня економічної ефективності наукової та інноваційної діяльності.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень було обґрунтовано методичний підхід до аналізу стану фінансового забезпечення інноваційного розвитку регіонів України. На відміну від існуючих, він полягає у визначенні економічної ефективності замість оцінки стану інноваційної діяльності, активності, потенціалу тощо наукових установ та підприємств регіонів. Основу для визначення економічної ефективності інноваційного розвитку регіонів України складає сукупність показників, які відображають отриманий економічний результат на кожну понесену гривню витрат на наукову та інноваційну діяльність у науковому та корпоративному секторах, а також продуктивність праці науковців інноваційного сектора. Таким чином, вищенаведені результати досліджень дозволили вдосконалити теоретико-методологічні основи регулювання інноваційного розвитку регіонів України на основі врахування показників ефективності його фінансового забезпечення.

У перспективі на тлі інтеграції двох концепцій сталого та інноваційного розвитку представляється доцільним обґрунтувати інтегральний показник інноваційно-економічного розвитку регіонів та порівняти його з існуючим інтегральним індикатором сталого регіонального розвитку. Це дозволить виявити розбіжності у підходах і скоригувати загальну регіональну політику та механізми регулювання розвитку територій України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Онищенко В. О.** Теоретико-методологічні засади просторової організації інноваційної діяльності / В. О. Они-

щенко, О. В. Комеліна // Економіка і регіон. – 2010. – № 1 (24). – С. 3 – 9.

2. **Мацук З. А.** Децентралізація бюджетної системи як принцип розвитку міжбюджетних відносин / З. А. Мацук // Проблеми глобалізації та моделі стійкого розвитку економіки : матеріали I міжнародної науково-практичної конференції. – Луганськ : Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – 2009. – С. 457 – 459.

3. **Савченко В. О.** Рейтингування український регіонів за глибиною інтеграції до світового господарства / В. О. Савченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economy-confer.com.ua/full_article/813/

4. Державна Казначейська Служба України. Виконання Державного зведеного бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147461>

5. Наука та інновації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>